

Krīzes seku smagums atkarīgs no katra

Par iespējamiem globālās krīzes attīstības scenārijiem un Latvijas iespēju istajā brīdī reaģēt Guntars Gūte sarunājas ar nodokļu ekspertu, biznesa konsultantu Jāni Taukaču

Kāda kopumā ir pašreizējā ekonomiskā situācija gan pasaulē, gan īpaši Latvijā?

Šī situācija ir jauna ikvienam no mums, tomēr jāsecina, ka savā ziņā nav jaunuma bez labuma. Noteikti lielākā daļa uzņēmēju tagad aktīvi domā, kā var darīt lietas savādāk, varbūt pat labāk, tajā skaitā daudzus procesus pārceļot digitālajā vidē. Tieši tādēļ kopumā man ir sajūta, ka situācija pēc šīs krīzes būs labāka, jo dzīve mūs būs piespiedusi veikt uzlabojumus ikdienas procesos. Un, starp citu, tieši tas, ka daudzi procesi patlaban tiek pārcelti digitālajā vidē, savā ziņā mums kā mazai valstij palielina zināšanu un pakalpojumu eksporta iespējas.

Jūs domājat tieši IT jomā?
Protams! Piemēram, šā iemesla dēļ daudz straujāk varētu attīstīties IT nozares servisa centri, kuri jau šobrīd piedāvā IT pakalpojumus starptautiskajos tirgos.

Te gan jautājums – kāda būs pirktspēja pasaulē? Vai būs kam pārdot savas zināšanas un pakalpojumus? Šobrīd ļoti grūti saprast, vai pasaule nepiedzīvos lielāko ekonomikas krīzi vēsturē.

Neesmu makroekonomikas eksperts, tomēr regulāri sekoju informācijai dažādos pasaules respektablajos tabloīdos. Jaunākajā *The Economist* izlaidumā paustas prognozes, ka eirozonā IKP kritums šogad otrajā ceturksnī varētu būt straujāks nekā pirmajā un diemžēl sasniegt divciparu skaitli, kas, protams, būtu prātam neaptverams kritums. Tomēr speciālisti prognozē, ka jau šā gada otrajā pusgadā situācija sāks stabilizēties un jau nākamajā gadā varētu sākties puslīdz dinamiska ekonomikas izaugsme.

Taču kopumā, protams, gan man, gan jums, gan visiem pārējiem cilvēkiem šobrīd ir tāda divaina sajūta, jo jāstrādā apstākļos, kas saņemamam ziņai par daudzajiem zārkjiem Itālijā, un tas liek apzināties, ka savā ziņā esam vienā līnijā ar jebkuru pasaulē, un jebkuram var gadīties šī melnā loze. Šis tomēr rada sirreālas sajūtas – savā ziņā te parādās paraleles ar Rūdolfu Blaumaņa noveli *Nāves ēna...* Taču vienlaikus jāņem vērā, ka vīrusa izplatības risku apjoms lielā mērā atkarīgs no mūsu tautiešu disciplīnas – ja spēsim strikti ievērot nosacījumus, tad mēs Latvijā varētu piedzīvot daudz maz pozitīvu ekonomikas attīstības scenāriju.

Es personīgi sliecos ticēt šim scenārijam, ņemot vērā to mūsu klientu pieredzi, kuriem ir biznesa attiecības ar Ķīnas uzņēmumiem. Proti, ja vēl janvāra vidū un februārī tur bija pilnīgs klusums, tad šobrīd partneri Ķīnā jau atsāk aktivitātes un dod pirmos signālus sadarbības partneriem

▲ NEVAR mērit vidējo temperatūru slimnīcā – jāskatās uzņēmuma bilance un darbības rādītāji, un tikai tad var lemt par atbalstu konkrētajam uzņēmumam vai tā darbiniekiem, norāda Jānis Taukačs.

FOTO - KRISTAPS KALNS, DIENAS MEDIJI

Esam vienā līnijā ar ikvienu pasaulē, un jebkuram var gadīties šī melnā loze

Eiropā. Turklāt jaunākā informācija liecina, ka ap 90% Ķīnas uzņēmumu ir atsākuši darbu lielākā vai mazākā apjomā. Pie mums krīzes attīstības ciklā, salīdzinot ar Ķīnu, ir dažu mēnešu nobīde, kas nozīmē, ka arī Latvijā mēs varētu piedzīvot līdzīgu scenāriju kā Ķīnā, ja vien spēsim visi kopīgi izvairīties no Itālijas scenārija. Tāpēc tiešām ceru, ka vismaz lielākā daļa mūsu cilvēku apzinās riska nopietnību un būs krietni disciplinētāki nekā itāļi.

Valdība pēdējo nedēļu laikā izrādījusi ļoti daudz aktivitāšu, tomēr nedaudz ir sajūta, ka ir mazliet haotiska un aizvien reaģējoša rīcība, pietrūkst proaktīvas darbības, tajā skaitā jau konkrētu projektu īstenošanas, negaidot nonākšanu dziļā krīzē.

Vērojot procesus un notikumus dažādās pasaules valstīs, man tomēr šķiet, ka nedarām neko mazāk kā citās valstīs, kur tiek lietoti būtībā līdzīgi ekonomiskie un finanšu stimuli. Man pat šobrīd ir grūti nosaukt kādu valsti, kurā šie stimulēšanas mehānismi tiktu īstenoti efektīvāk vai lielākā apmērā nekā citiem. Būtībā, salīdzinot stimulēšanai paredzētā finansējuma apjomu Latvijā un citās valstīs at-

tiecībā pret IKP, tas ir stipri līdzīgi. Turklāt patlaban jau skaidrs, ka nepieciešamības gadījumā valsts varēs aizņemt arī papildu līdzekļus starptautiskajos finanšu tirgos biznesa stimulēšanai un iedzīvotāju atbalstīšanai.

Vienīgā atšķirība no Ķīnas scenārija, uz ko tagad skatās visa pārējā pasaule, ir fakts, ka Ķīna jau pašā epidēmijas sākumā valstī ieviesa ļoti stingrus pārvietošanās ierobežojumus ar pastāvīgu uzraudzību. Esmu gan manijis, ka arī pie mums juristi šobrīd sāk diskutēt par šādu iespējamo ierobežojumu noteikšanas atbilstību cilvēktiesībām, tomēr jāatzīst, ka Ķīnā, kur šo ierobežojumu kontrolē tika plaši izmantotas tehnoloģijas, cilvēku, īpaši inficēto, atņemšana vietas monitorēšana deva būtisku efektu vīrusa izplatības apturēšanā. Savukārt tās valstis Rietumeiropā, kas pamatīgi apdedzinājušas vīrusa izplatības kontroles ziņā, tagad sāk piemērot bargus naudas sodus cilvēkiem, kuri bez pamatotas nepieciešamības pārvietojas pa pilsētām laikā, kad noteikti lielāki vai mazāki ierobežojumi.

Minējāt, ka ir cerība piedzīvot Ķīnas ekonomikas svārstību scenāriju un pēc dažiem mēnešiem sākt atkopties, tomēr ir arī ieskicēta prognoze par IKP baidīto kritumu. Ar ko būtu jārēķinās katram no mums Latvijā? Šī ir netipiska krīze tāpēc, ka neskar atsevišķas jomas, bet gan pilnīgi visu valsti, turklāt nav iespēju doties peļņā uz ārvalstīm, un vienlaikus ir pilnīgi cits darba režīms, jo iespēju robežās jāstrādā attālināti.

Šis ir jautājums, uz kuru būs grūti atbildēt jebkuram. Tas,

ka ekonomika neizbēgami mazināsies, ir pilnīgi skaidrs, bet ir iespējami divi scenāriji. Pirmais ir mērenais kritums, kas būs iespējams tikai tad, ja būs disciplinēti un maksimāli piesardzīgi – ja ievērosim atbildīgu disciplīnu, tad mērenais scenārijs nebūs tik smags un ļaus mums diezgan ātri atgūties. Šādā scenārijā lielā mērā būs smagi cietušas tikai tā sauktās jutīgās nozares, kas jau patlaban izjūt pilnīgu biznesa apstāšanos. Bet arī šīs nozares ar mērķtiecīga valsts atbalsta palīdzību pēc pusgada varētu jau sākt atkopties. Taču gadījumā, ja tomēr piepildīsies sliktākie scenāriji par krīzi un līdz ar to arī ekonomikas kritums un stagnācija varētu ilgt līdz pat diviem gadiem, tad, protams, jebkuram būtu teju neiespējami prognozēt sekas, taču skaidrs, ka tās būtiski izjūtīs ikviens.

Atsevišķi eksperti paudduši, ka šis būtu īstais brīdis atcelt pašreiz spēkā esošo progresīvā IIN sistēmu, jo pretējā gadījumā tās dēļ pēc šīs krīzes daudzi lielo ienākumu saņēmēji varētu izvēlēties aizbraukt no Latvijas uz lielāku algu valstīm un tādējādi mēs paliksim par zemo algu ekonomiku, turklāt ir risks atgriezties arī lielākā apjomā aplokšņu algām. Vai piekristi šādam scenārijam?

Es tomēr neparedzu, ka sāksies masveida tautas kustība, it sevišķi, ņemot vērā ierobežojumus gan Latvijā, gan pasaulē kopumā, kuri diez vai ļoti strauji beigsies. Taču tas, par ko būtu jāuztraucas, ir izvēles, kuras mūsu uzņēmumiem būs jāizdara brīdī, kad ekonomika sāks atveseļoties. Sarunās ar Latvijas lielo uzņēmumu vadītājiem esmu saju-

ti bažas par lielo nodokļu slogu augstu atalgotajiem speciālistiem, jo nevar izslēgt, ka brīdī, kad uzņēmējiem būs jāizdara izvēle, kurā valstī ieguldīt investīcijas, tajā skaitā piesaistīt augstas raudzes starptautiskus speciālistus, izvēle var krist par labu citām valstīm. Tas izteikti attiecas arī uz IT uzņēmumiem – ja salīdzinām, kāds kopējais nodokļu slogs kopā ar augstajiem darbaspēka nodokļiem ir IT uzņēmumiem Latvijā un citur, tad jāatzīst, ka šie nosacījumi Baltijā, Ukrainā vai pat Lielbritānijā ir daudz konkurētspējīgāki.

Taču, runājot par augstu atalgotajiem, – šobrīd arī Finanšu ministrijas nodokļu politikas attīstības prognozēs nākamajos četros gados redzamas dažādas projekcijas par iespējamām korekcijām ne tikai attiecībā uz IIN likmju apmēru un sadalījumu, bet arī par solidaritātes nodokli, sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. Ir gana skaidrs, ka nodokļu jomā izmaiņas, visticamāk, ir sagaidāmas. Tomēr šajā kontekstā es ieteiktu arī paskatīties no citas puses, tajā skaitā iespēju paplašināt akciju opciju mehānismu priekšrocības un attiecināt tās ne tikai uz akciju sabiedrībām, bet arī SIA. Tas ļautu atvieglot dzīvi šiem augstu atalgotajiem darbiniekiem, vienlaikus arī ļautu uzņēmumam piesaistīt nepieciešamos speciālistus vismaz uz trim gadiem. Šis nišanses gan, manuprāt, vairāk attieksies uz potenciālajām investīcijām nākamajos periodos, kad starptautiskie investori pēc krīzes pārvarēšanas sāks izdarīt izvēles, kurā valstī ieguldīt. Taču es noteikti nepiekrīstu scenārijam,

ka augsti atalgotais darbaspēks tuvākajā nākotnē varētu izlemt pilnībā pamest Latviju.

Vai piekristat domai, ka valdībai šobrīd svarīgi būtu ne tikai reaģēt uz epidēmijas krīzes attīstību, bet paralēli arī domāt par to, kā attīstīsim ekonomiku pēc krīzes un cik pievilcīgi spēsim būt ikvienam biznesam, kas attīstās Latvijā?

Patiesībā tas ir ļoti plašs jautājums, uz kuru diezgan grūti atbildēt. Sevišķi tagad, kad redzam, cik ļoti nepieciešams finansējums ir medikiem un veselības nozarei kopumā, tāpat daudzās citās jomās, pret kurām līdz šim esam tomēr ļoti vieglprātīgi izturējušies, tajā skaitā arī zinātni. Sevišķi šos secinājumus paspīlgtina Eiropas Komisijas jaunākā pētījuma rezultāti, kur norādīts, ka zinātnes finansējums, kā arī nodokļu atbalsts uzņēmumu izpētes un attīstības projektiem Latvijā ir faktiski pamests novārtā, salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm.

No šāda viedokļa raugoties, būtu ētiski šobrīd nečīkstēt par lieliem nodokļiem kopēja sabiedriskā labuma vārdā. Un šajā ziņā personīgi es sāku mazliet pārvērtēt Latvijas prioritātes, ka lētāk ir labāk. Šajā ziņā Eiropā piemērs ir Slovēnija, kura vienlaikus ir tuvāka Rietumeiropai, taču ir Austrumeiropas valsts ar vislielāko nodokļu slogu, taču dzīves līmenis tur pēdējā laikā ir ļoti paaugstinājies. Tas ļauj secināt, ka lētāk ne vienmēr ir labāk, taču no otras puses – kaut kādu dziļu domu es neredzēju arī jau minētajā Finanšu ministrijas dokumentā par nodokļu politikas prognozēm nākamajiem četriem gadiem, tāpēc šobrīd ir grūti prognozēt, kurā virzienā tas viss varētu attīstīties.

Patlaban izveidojusies gana asa diskusija starp politiķiem un uzņēmējiem attiecībā uz valdības plānu valsts atbalstu sniegt tikai tām nozarēm un uzņēmumiem, kuri atzīti par krīzes vissmagāk skartajiem. Šobrīd tādas ir aviācija, tūrisms, ēdināšana. Taču uzņēmēji akcentē, ka krīze skar pilnīgi visu tautsaimniecību un tādēļ ir aplami un nekorekti izdalīt kādus vairāk cietušos – būtu jāatbalsta tie, kuri tiešām cieš neatkarīgi no tā, kurā jomā darbojas.

Es piekristu, ka nevar mērit vidējo temperatūru slimnīcā – te konkrēti jāskatās uzņēmuma bilance un darbības rādītāji, un tikai tad var lemt par nepieciešamību sniegt atbalstu konkrētajam uzņēmumam vai tā darbiniekiem. Protams, administratīvi šis būs sarežģītāk īstenojams mehānisms, taču pretējā gadījumā mēs varam radīt lielu risku, ka tiek izšķērdēta nodokļu maksātāju nauda, taču vajadzīgais efekts netiks panākts.●